

УДК 355.233(438)/(477)

Використання в Україні досвіду розвитку вищої військової освіти республіки Польщі

USE OF THE EXPERIENCE IN THE DEVELOPMENT OF HIGHER MILITARY EDUCATION IN THE REPUBLIC OF POLAND IN UKRAINE

ШЕВЧЕНКО Олександр – доктор наук з державного управління, доцент, професор кафедри публічного управління та економіки, Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського, вул. Джона Маккейна, 33, м. Київ, 01042, Україна

ORCID <https://orcid.org/0000-0001-8854-3728>

ГИКАЛО Юрій – аспірант кафедри публічного управління та адміністрування, Інститут підготовки кадрів державної служби зайнятості, вул. Нововокзальна, 17, м. Київ, 03038, Україна

ORCID <https://orcid.org/0000-0001-5511-2980>

SHEVCHENKO Oleksandr – Doctor of Science in Public Administration, Associate Professor, Professor of the Department of Public Administration and Economics, V. I. Vernadsky Taurida National University, 33, John McCain St., Kyiv, 01042, Ukraine

HYKALO Yurii – graduate student of the Department of Public Management and Administration, State Employment Service Training Institute, 17, Novovokzalna St., Kyiv, 03038, Ukraine

DOI

Анотація. Проблема підготовки кадрів вищої кваліфікації для різних структур держави, формування освіченості, культури, професіоналізму була актуальною у всі часи. У статті розглянуто основні напрями удосконалення військової освіти. Виявлено, що військова освіта є унікальною, закритою, системою, метою функціонування якої є професійна підготовка військових фахівців високого рівня компетентності та морально-психологічної підготовки. Структурні інститути військової освіти функціонують у єдиному освітньому нормативно-правовому полі, є складовою загальнодержавної системи освіти та одним з основних джерел забезпечення обороноздатності держави. Розглянуто досвід підготовки військових фахівців для збройних сил республіки Польщі та проведено аналіз існуючої мережі військових навчальних закладів для підготовки офіцерів різних ланок військового управління, а також для підготовки унтер офіцерів. Виявлено, що Польща має багату історію функціонування військової освіти, відомо, про створення школи навчання військових завданням якої була підготовка польської молоді одночасно до військової служби і цивільної роботи. На сьогодні у Польщі цивільні заклади освіти мають факультети військової підготовки, що дозволяє забезпечити якісну підготовку цивільних і військових кадрів. Визначено основні переваги та недоліки, що існують в системі військової освіти Польщі. До переваг можна віднести досвід прийняття Закону про вищу військову освіту Польщі 1965 року, який сприяв отриманню офіцерськими школами статусу університетів і розвитку науки військових шкіл, де активно проводились наукові дослідження в галузі військової освіти, що дозволяло покращити якість підготовки військових кадрів. З недоліків назвемо спроби реформувати військову освіту командами, що очолювали Міністерство національної оборони Польщі усупереч чинним правовим нормам та стандартам, що діють в академічному світі, що призвело до занепаду військової науки. Зроблено висновок що, незважаючи на відмінності функціонування в різних країнах світу, можливим є виокремлення загальних тенденцій розвитку вищої військової школи у XXI столітті. Військові освітні системи більшості країн побудовані за певним зразком. Видається доцільним вивчити досвід Польщі який може бути корисним для України.

Ключові слова: забезпечення обороноздатності, система військової освіти, збройні сили, мережа військових закладів освіти, досвід підготовки офіцерів.

Summary. The problem of training highly qualified personnel for various structures of the state, the formation of education, culture, and professionalism has been relevant at all times. The article examines the main areas of improvement of military education. It is revealed that military education is a unique, closed system, the purpose of which is the professional training of military specialists with a high level of competence and moral and psychological training. Structural institutes of military education function in a single educational regulatory and legal field, are a component of the national education system and one of the main sources of ensuring the state's defense capability. The experience of training military specialists for the armed forces of the Republic of Poland was considered and the analysis of the existing network of military educational institutions for the training of officers of various branches of the military administration, as well as for the training of non-commissioned officers, was carried out. It was revealed that Poland has a rich history of the functioning of military education, it is known about the creation of a military training school whose task was to prepare Polish youth for military service and civilian work at the same time. Today,

civilian educational institutions in Poland have departments of military training, which allows for high-quality training of civilian and military personnel. The main advantages and disadvantages of the Polish military education system are identified. The advantages include the experience of adopting the Law on Higher Military Education in Poland in 1965, which contributed to officer schools obtaining the status of universities and the development of science in military schools, where scientific research in the field of military education was actively conducted, which allowed to improve the quality of training of military personnel. Among the shortcomings, we can mention the attempts to reform military education by the teams headed by the Ministry of National Defense of Poland, contrary to the current legal norms and standards operating in the academic world, which led to the decline of military science. It was concluded that, despite the differences in functioning in different countries of the world, it is possible to single out the general trends of the development of the higher military school in the XXI century. The military education systems of most countries are built according to a certain pattern. It seems appropriate to study the experience of Poland, which can be useful for Ukraine.

Key words: *ensuring defense capability, system of military education, armed forces, a network of military educational institutions, experience in officer training.*

Вступ. За роки незалежності система освіти нашої країни зазнала кардинальних змін, які торкнулися всіх рівнів – від дошкільної освіти, до навчання дорослих. Наразі перед державою постали нові виклики, пов'язані з повномасштабним вторгненням російських військ в Україну, необхідністю якісного виконання функцій управління у сфері оборони, вдосконалення системи вищої військової освіти. Перш за все, це організація підготовки керівників у закладах військової освіти за євроатлантичними стандартами. У реальності виявляється, що сучасна вища освіта України, в тому числі й військова недостатньо адаптивно реагує на швидкоплинні потреби. Розробка та впровадження інновацій у теорію військового управління, висвітлення передового досвіду розвитку військової освіти дасть змогу вирішувати складні завдання, які постають перед нашою державою.

Аналіз останніх досліджень. Питання розвитку системи вищої військової освіти України постійно перебувають у колі наукових інтересів багатьох цивільних і військових науковців. Наразі проблеми формування новітньої парадигми вищої військової освіти, підвищення ефективності підготовки військових фахівців у світлі вимог сучасного державотворення та оновленого правового поля набула певного вирішення та філософського осмислення у працях вітчизняних теоретиків і практиків Д. Дзвінчука [1], Г. Дмитренка [2], С. Полторака [3], В. Сиченка [5] та ін. Разом з тим вітчизняні науковці недостатньо приділяють уваги розвитку військової освіти в Україні, що й зумовило вибір теми дослідження.

Мета статті. Метою статті є аналіз досвіду Польщі щодо розвитку військової освіти та визначення шляхів запровадження його в Україні.

Викладення основного матеріалу. Вища військова освіта є унікальною, закритою, нелінійною системою, метою функціонування якої є професійна підготовка військових фахівців високого рівня професійно-інтелектуальної компетентності та морально-психологічної підготовки. До її складу входять окремі структурні інститути, які функціонують у єдиному освітньому нормативно-правовому полі та є складовою загальнодержавної системи освіти. Водночас вона є одним з основних джерел забезпечення обороноздатності держави. Аналіз публікацій щодо розвитку військової освіти, дозволив зробити висновок, що, незважаючи

на відмінності її функціонування в різних країнах світу, можливим є виокремлення загальних тенденцій розвитку вищої військової школи у XXI столітті. Військові освітні системи більшості країн побудовані за певним зразком. Є доцільним вивчення досвіду Польщі, який може бути корисним для України.

Польща має багату історію функціонування військової освіти. Відомо, що в другій половині XVI століття Анджей Фрич Моджевський висунув ідею створення школи навчання військових, але така школа була створена лише в 1765 році і її завданням було підготувати польську молодь одночасно до військової служби і до виконання цивільних громадських завдань. На сьогодні у Польщі багато цивільних закладів освіти мають факультети військової підготовки, що дозволяє забезпечити якісну підготовку цивільних і військових кадрів.

Закон про вищу військову освіту Польщі 1965 року сприяв отриманню офіцерськими школами статусу університетів і розвитку науки військових шкіл. У Польщі в цей час існувало тринадцять університетів із професійним статусом та три академічного типу. Активно проводились наукові дослідження в галузі військової освіти, що дозволяло покращити якість підготовки військових кадрів. Згодом відбулося скорочення збройних сил, яке призвело до ліквідації військової науки. Однак черговий етап змін, який розпочався у 2001 році, відновив зацікавленість держави у розвитку науки. Для цього періоду характерною була якісна адаптація освіти до нової прагматики та нової системи розвитку військової освіти.

Формування системи військової освіти Польщі не завжди проходило без помилок. Так позбавлені надійного аналізу та оцінки впливу на збройні сили спроби реформувати військову освіту командами, що очолювали Міністерство національної оборони Польщі негативно вплинули на систему військової освіти. Наприклад, рішення Міністерства національної оборони припинити набір та навчання курсантів у Військовій Технічній академії після 2000 року, або поспішно розпочата у 2007 році, усупереч чинним правовим нормам та стандартам, що діють в академічному світі, невдала спроба ліквідувати існуючі військові університети та створення на їх місці Національного університету оборони. Наразі польська військова освіта базується в наступних закладах вищої освіти: Військова авіаційна

академія в Дембліні, Військово-технічна академія у Варшаві, Військово-морська академія Героїв Вестерплатте в Гдині, Академія військової справи у Варшаві, Академія армії генерала Тадеуша Костюшка у Вроцлаві. Незалежно від основної діяльності всі ці університети проводять освітні заходи для людей, які не є військовими. На думку польських фахівців, функціонування військових університетів у цивільному середовищі, з одного боку, сприяє поліпшенню якості освіти, а з іншого, послабило співпраця між окремими університетами. Разом з тим система навчання, що створена в освітніх установах і центрах національних збройних сил Республіки Польща, націлена на досягнення максимальної відповідності вимогам НАТО.

Польща активно співпрацює з іншими країнами, що дозволяє забезпечити обмін досвідом та найкращими практиками, а саме:

- розвиток системи підвищення кваліфікації: у Польщі існує система підвищення кваліфікації військових кадрів, що дозволяє забезпечити постійне покращення їхніх знань та навичок;
- розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, що дозволяє забезпечити ефективну підготовку військових кадрів;
- розвиток практичної підготовки на спеціальних тренувальних майданчиках та в умовах бойових дій;
- розвиток системи оцінки якості військової освіти, що дозволяє забезпечити контроль за якістю підготовки військових кадрів;
- розвиток міжнародної акредитації: у Польщі вищі навчальні заклади, які займаються військовою освітою, мають міжнародну акредитацію, що дозволяє забезпечити визнання їхніх дипломів за кордоном;
- розвиток системи стипендій та інших форм підтримки, що дозволяє забезпечити їм матеріальну підтримку під час навчання;
- розвиток системи дистанційного навчання, що дозволяє забезпечити доступ до військової освіти для військових, які не можуть відвідувати навчальні заклади у звичайний спосіб;
- розвиток міжнародного співробітництва: військові навчальні заклади активно співпрацюють з військовими навчальними закладами інших країн, що дозволяє забезпечити обмін досвідом та знаннями;
- розвиток науково-дослідної роботи, що дозволяє забезпечити розвиток нових технологій та методик в галузі військової освіти;
- розвиток системи професійного розвитку, що дозволяє забезпечити їхнє постійне підвищення кваліфікації та розвиток професійних навичок;
- розвиток системи підготовки жіночих військово-службовців, що дозволяє забезпечити їхню професійну підготовку.

Освіта в економічно розвинених країнах, до яких належить і Польща, сьогодні перетворилася на визначальний чинник соціальної стабільності суспільства, національної та економічної безпеки держави, оскільки освіченість нації у широкому контексті – це джерело її саморозвитку, основа консолідації суспільства та національної стійкості. У цих країнах сформовано парадигму освіти, яка характеризується домінуванням

функції корисності знань, розумінням закономірностей процесів, що відбуваються в природі і суспільстві та відтворенням ефективних практик, які склалися у минулому. Тобто сформувалась парадигма, адекватна сучасним вимогам розвитку людства. Україна теж не залишилася осторонь цих процесів. Ми починаємо формувати фахівця, зокрема і військового, який здатний свідомо і відповідально працювати в майбутньому.

Військова освіта є складовою частиною державної освіти і представляє собою процес становлення особистості військового фахівця, який повинен бути здатним займатися військовою діяльністю. Очевидно, що для військової освіти властиві компоненти як цивільної освіти, так і специфічні, характерні тільки для військової освіти.

Підґрунтя системи військової освіти становлять два важливі положення:

1) Військові фахівці призначені для управління високоорганізованими формуваннями людей, що мають у своєму складі озброєння, яке втілило найновіші досягнення сучасної науки та технології. Склад таких формувань повинен досконало володіти прийомами озброєної боротьби та найбільш ефективними способами бойового застосування озброєння й військової техніки. Немає жодної іншої спеціальності при підготовці фахівців з якої ставились би настільки специфічні цілі.

2) Управління військовими колективами в бойових умовах, що вимагають застосування озброєння та військової техніки в інтересах захисту незалежності країни, цілісності та недоторканості її кордонів, захисту конституційних прав та свобод громадян, постійно пов'язано з ризиком для життя командира та підлеглого особового складу. Це призводить до необхідності створення в колективі особливих відносин, що визначаються вимогами присяги та військових статутів, основу яких становлять відносини командира та підлеглих, що (відносини) створюються в процесі відповідного виховання та навчання.

Зважаючи на це, майбутні офіцери, на яких покладається вся повнота відповідальності за підлеглий особовий склад та його дії в бойовій обстановці, мають проходити «відповідну школу», що формується тільки у військових навчальних закладах [3].

Характерною відмінною ознакою перебудови системи військової освіти на сучасному етапі є те, що вона повинна забезпечити підготовку військових фахівців із високим рівнем професіоналізму, компетентностей, здатних з високою ефективністю виконувати поставлені завдання щодо оборони України, забезпечення національної безпеки, самостійного засвоєння знань, прийняття оптимальних рішень в нестандартних умовах.

Згідно з наказом № 910/412 від 15.08.2018 «Про затвердження Положення про військові навчальні підрозділи закладів вищої освіти», відповідно до Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про військовий обов'язок і військову службу», підготовка висококваліфікованих військових фахівців, здатних організовувати несення військової служби, керувати

військами під час виконання відповідних бойових операцій, і проведення навчань у мирний час, здійснюється у військових навчальних підрозділах за програмою підготовки офіцерів, офіцерів запасу, ад'юнктів, докторантів та інтернів. Підготовка військових фахівців здійснюється із залученням науково-педагогічних (педагогічних) працівників і використанням матеріально-технічної бази ЗВО, Міноборони та інших військових формувань.

Війна в Україні прискорила наближення Збройних сил України (ЗСУ) до стандартів НАТО. Повномасштабне вторгнення стало передумовою для створення сучасної боєздатної, професійної, мобільної армії як основи підвищення рівня обороноздатності України, яка трактується як здатність до захисту у разі збройної агресії або збройного конфлікту. Вона складається з матеріальних і духовних елементів та є сукупністю воєнного, економічного, соціального та морально-політичного потенціалу у сфері оборони та належних умов для його реалізації. [4]. І використання досвіду розвитку військової освіти Польщі може бути корисним для розбудови системи навчання військових фахівців в Україні та зміцнення обороноздатності держави

Висновки. Вища освіта, зокрема й військова, завжди розглядалась як історично сформований соціальний інститут, відповідальний за спадкоємність, продукування, нагромадження й відтворення наукових

знань. Тому збереженню і інноваційному розвитку освітнього, наукового потенціалу відводиться особлива роль. Серед завдань, що повинні бути вирішені силами вчених – це створення нових навчальних технологій, які дадуть можливість у будь-яких умовах здійснювати навчання фахівців, особливо в сферах, що тісно пов'язані із зміцненням обороноздатності нашої країни. Проаналізувавши існуючу систему вищої військової освіти Польщі, можемо виділити низку переваг, а саме: дозволяє створити значний кадровий потенціал для збройних сил; забезпечує потреби у сфері підготовки військовослужбовців для проходження професійної військової служби й удосконалення професійної підготовки офіцерських кадрів; має значний науковий потенціал у сфері оборони. У той самий час відмічаються деякі недоліки такої системи, зокрема: значна перевага в чисельності цивільних студентів над чисельністю військових курсантів, які навчаються у ВЗВО; відсутність чіткої концепції використання в збройних силах наукового потенціалу цивільних закладів вищої освіти; недостатньо організована координація програм підготовки кадрів між окремими військовими закладами вищої освіти. Незважаючи на виявлені недоліки в системі військової освіти Польщі подальший розвиток системи військової освіти України необхідно здійснювати орієнтуючись на загальні освітні тенденції та виклики часу.

Список використаних джерел

1. Дзвінчук Д. Державне управління освітою в Україні: тенденції і законодавство. Київ: ЗАТ Нічлава, 2003. 239 с.
2. Дмитренко Г. А. Стратегія розвитку національної системи освіти в контексті реалізації ідеології людиноцентризму. *Економіка і держава*. 2013. № 11. С. 56–64.
3. Полторак С. Т. Розвиток системи вищої військової освіти України та за кордоном: державноуправлінські аспекти. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 3. С. 70–73.
4. Словник професійної термінології для майбутніх фахівців Національної гвардії України: навч. посіб. / М. П. Вовк, та ін. Київ: ФПФ НГУ НАВС, 2016. 156 с.
5. Сиченко В. В. Запровадження Європейської парадигми кредитно-трансферної системи у ВНЗ в Україні. *Економіка та держава*. 2009. № 9. С. 73–77.

References

1. Dzvynchuk D. (2003). Derzhavne upravlinnia osvitoiu v Ukraini: tendentsii i zakonodavstvo [State management of education in Ukraine: trends and legislation]. Kyiv: ZAT Nichlava [in Ukrainian].
2. Dmytrenko H. A. (2013). Stratehiia rozvytku natsionalnoi systemy osvity v konteksti realizatsii ideolohii liudynotsentryzmu [Strategy for the development of the national education system in the context of the implementation of the ideology of human-centeredness]. *Ekonomika i derzhava*, № 11 [in Ukrainian].
3. Poltorak S. T. (2016). Rozvytok systemy vyshchoi viiskovoi osvity Ukrainy ta za kordonom: derzhavnoupravlinski aspekty [Development of the system of higher military education in Ukraine and abroad: public administration aspects]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*. № 3 [in Ukrainian].
4. Slovnyk profesiinoi terminolohii dlia maibutnikh fakhivtsiv Natsionalnoi hvardii Ukrainy [Dictionary of professional terminology for future specialists of the National Guard of Ukraine]: navch. posib. / M. P. Vovk, ta in. Kyiv: FPF NHU NAVS, 2016 [in Ukrainian].
5. Sychenko V. V. (2009). Zaprovadzhennia Yevropeiskoi paradyhmy kredytno-transfernoi systemy u VNZ v Ukraini [Implementation of the European paradigm of the credit-transfer system in higher education institutions in Ukraine]. *Ekonomika ta derzhava*. № 9 [in Ukrainian].